

Unikalios ankstyvosios krikščionybės vertybės Mykolo Tiškevičiaus kolekcijoje: *auksinių stiklų* rinkinys

Aldona Snitkuvienė

Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės
muziejus, V. Putvinskio g. 55,
LT- Kaunas, Lietuva

Straipsnyje pateikiama informacija apie europinio masto kolekcininko Mykolo Tiškevičiaus *auksinių stiklų* rinkinį. Tikslas atrasti išlikusias senienas, atskleisti jų istoriją.

Raktažodžiai: Mykolo Tiškevičiaus kolekcija, *auksinių stiklų* rinkinys, istorija, muziejai, katalogų duomenys

1 pav. Grafas Mykolas Tiškevičius. Apie 1860 m., J. Tyszkiewicz, *Tyszkiewiciana ...* 1903, 27/26 il.

Kolekcionuoti monetas ir medalius grafas Mykolas Tiškevičius (Michał Tyszkiewicz, 1828–1897) (1 pav.) pradėjo dar jaunystėje Vilniuje; jo rinkinys tuo metu pripažintas vieną vertingiausių pasaulyje¹. 1852 m. dalį šio rinkinio jis dovanėjo būsimajam Vilniaus senienų muziejui². Ankstyvajam kolekcionavimo periodui (iki 1863 m.) priskiriamas ir 1861–1862 metų žiemą Egipte sukauptas egiptietiškų senių rinkinys. Jis buvo dovanotas Luvro, Vilniaus senių muziejams, privačiam Konstantino Tiškevičiaus muziejui Logoiske ir dėdės Benedikto Emanuelio Tiškevičiaus (1801–1866), gyvenusio Raudondvarje (Pakaunėje), rinkiniui. Giminaičiams ir Vilniaus muziejui dovanota rinkinio dalis išliko ir šiandien saugoma Lietuvos nacionaliniame, Lietuvos dailės muziejuose, didžiausia dalis – Nacionaliniame M. K. Čiurlionio dailės muziejuje (toliau ČDM). Iš Mykolo Tiškevičiaus rūmų Gorodoke (Ostrašydskij Gorodok, Minsko gub., Minsko pav.) ir Biržuose (Raseinių pav., Kauno gub.)³, kurie buvo išstaigingai išpuošti vertingais vaizduojamosios dailės kūriniais, ČDM išliko šeimos narių portretų, žymų Vakarų Europos meistrių drobių, tarp jų Pieterio Paulo Rubenso (1577–1640) „Nukryžiuotasis“⁴. Tarp taikomosios dailės kūrinių – vertingas veidrodis (tualetė dalis)⁵, dovanotas Lenkijos karaliui ir Lietuvos didžiajam kunigaikščiui (1697–1706 ir 1709–1733) Augustui II (1670–1733) karūnavimo proga 1697

metais. Norint pažinti Mykolą Tiškevičių kaip kolecininką, būtina susipažinti su jo brandžiuoju kolekcionavimo periodu (po 1863 metų), kuris jam pelnė europinio masto kolecininko šlovę.

Norėdamas patenkinti susidomėjimą senovės pasaulio menu ir kultūra, 1863 m. M. Tiškevičius išvyko į Neapolį, vėliau apsigyveno Romoje, ten ir mirė⁶. Apie šį kolekcionavimo laikotarpį mažai težinome, juolab kad grafo kolekcijos objektais nuolat keitėsi. Isigiję vertingesnių, pabodusias senienas didikas išmainė ar pardavė, kitas išdovanėjo, o palikimas 1898 m. buvo parduotas Paryžiaus aukcione. Taigi M. Tiškevičiaus kolekcijos senenos pasklido po pasaulio muziejus ir niekada visos nebuko suregistruotos vienoje vietoje, tačiau jos tapo svarbiu įnašu į pasaulinį dailės paveldą. Tiek istoriniai šaltiniai, rašytiniai paminklai, vaizdinė medžiaga, informacija iš įvairių muziejų po truputį padeda atkurti Lietuvos didiko turėtos kolekcijos višumą, atstatyti kai kuriuos rinkinius, atskleisti daiktą ar rinkinių gaubusį paslapties šyda.

Išskirtinę vietą grafo M. Tiškevičiaus antikinio stiklo rinkinyje užemė ankstyvojo krikščionybės laikotarpio roménų katakombose randamą stiklinių taurių fragmentai (jų dugnai), archeologų vadinami *auksiniai stiklais* (ar *auksiniai dugnais*)⁷. Tai dvisluoksniai skrituliai, viduje dekoruoti auksu tapytomis kompozicijomis ir įrašais. Naudota ypač subtili auksavimo technika ar plonytė aukso folija, kuri ne tik buvo išpyjaustoma, bet ir išraižoma. Baigiant dekoravimą ant stiklo skritulio paviršiaus užpilamas plonas stiklo sluoksnis, kuris apsaugo ir kartu konservuoja dekorą. Taip išryškinamas skaidraus stiklo ir aukso ažūro kontrastas. Siužetai įvairūs – nuo paprastų temų iki religinių.

Stiklinių indų dugnai roménų būdavo tikslingai nudaužyti. Tikriausiai norint pažymeti individualią krikščionišką kapavietę, jie būdavo užmūryti katakombų nišose. Analogiskai gaminti ir *auksiniai stiklai* – medalionai, dekoruoti portretais, taip pat randami krikščioniškose kapavietėse.

Tokie stiklo dirbiniai, XIX a. II pusės rinkoje retai aptinkami ir labai vertinami, nepaprastai sudomino Mykolą Tiškevičių. Prisiminimuose jis rašė, kad vienas seniausiai įsikūrusių Romoje antikvarų – senasis Capobianchi – „... turėjo didelį pasirinkimą senienų, nes mėgo tolimas išvykas, dažnai keliavo po pagrindinius Etrurijos ir Neapolitanekosios karalystės miestus, pas jį buvo galima rasti etruskų ir iš Didžiosios Graikijos parvežtų senienų. Jam gi kadaise nusišypsojo laimė ir pasisekė atvežti iš kelionės po Siciliją apie 30 pirmųjų krikščionybės laikų stiklinių indų su auksiniais pagržinimais, kurie yra tokie reti, kad tik retkarčiais galiama pamatyti kokį vieną egzempliorių. Tarp mokslininkų, kuriuos domina panašios senienos, jie sukélé sensaciją. Jėzuitas tévas Garrucci apraše juos savo didegliame darbe apie krikščionybės laikų stiklinius indus. Originalai buvo parduoti Anglijai labai aukštoms kainoms, tačiau šiandien jos būtų laikomos žemomis, šiandien vienos tokios taurės dugnas, jeigu įdomus ir puikus, kainuoja du ar tris tūkstančius frankų⁸. Su vokiečių instituto mokslininku Raffaele'iu Garrucci (1812–1885) M. Tiškevičius palaikė draugiškus ryšius⁹, domėjosi jo paskelbtais ankstyvosios krikščionybės stiklo šedevrais iš Tikėjimo propagavimo kongregacijos¹⁰ Bordžijų (*Museo Borgiano di Propaganda fide*)¹¹, Britų muziejų, Paryžiaus medalių kabineto, Valikeliano (*Vallicelliana*) bibliotekos, Vatikano ir t. t.¹² Keletą R. Garrucci darbuose publikuotų stiklo vertybų (iš Valikeliano bibliotekos, Vatikano ir Tikėjimo propagavimo kongregacijos Bordžijų muziejaus) savo kolekcijai nežinomomis aplinkybėmis įsigijo M. Tiškevičius, tačiau šio fakto jis kažkodėl neatskleidė savo prisiminimuose, apie jį nutylėjo ir draugui – buvusiam Luvro muziejaus fondų saugotojui Wilhelmui Fröhneriui (1834–1925).

Gyvendamas Romoje¹³ vasaras M. Tiškevičius leisdavo viloje, Paryžiaus priemiestyje Passy, kur „lankési visa Prancūzijos visuomenės gretinėlė“¹⁴. Važiuodamas į Paryžių su savimi iš Romos veždavosi to sezono vertingiausius pirkinius, kuriuos eksponuodavo savo vilos vitrinose. Ekspozicija buvo apžiūrima ir vertinama draugų¹⁵, o reikalui esant kai kas parduodama Paryžiaus antikvariatose. M. Tiškevičius pažinojo garsų senienų prekeivį antikvarą Henry Hoffmanną (1823–1897), turėjusį antikariatą Paryžiuje¹⁶, kurio paslaugomis dažnai naudojosi. 1881 m. iš E. Hoffmanno antikvariato Berlyno Monetų kabinetas (Prūsijos kultūros paveldo valstybiniai muziejai) pirko penkis medalius iš buvusios M. Tiškevičiaus kolekcijos¹⁷, 1882 m. – vienuolika¹⁸; 1887 m. balandžio 9 d. to paties muziejaus antikos rinkiniui pagausinti už 4 300 frankų pirktos dvi M. Tiškevičiaus kolekcijos gemos¹⁹. 1883 m. Luvro muziejus iš H. Hoffmanno nusipirkė buvusios M. Tiškevičiaus kolekcijos kraterį²⁰.

1892 m. M. Tiškevičius perdavė H. Hoffmannui aštuonis auksinius stiklus, kad šis parduotų juos savo antikariate. Dėl nežinomos, bet, matyt, svarbios priežasties M. Tiškevičius praše savininko neatskleisti pirkėjams juos pristačiusio asmens pavardės. Parduodamos

senienos sudomino dažnus šio antikvariato pirkėjus, kaupusius antikos kolekcijas, – Izabelę Čartoriską Dzialską (Iza Czartoryska Działyńska, 1830–1899) ir jos broli Vladislovą Čartoriskį (Władysław Czartoryski, 1828–1894), tačiau kurį laiką jie dvejojo dėl pastarųjų įsigijimo. Pagaliau paslapči apie stiklų savininką M. Tiškevičius pats atskleidė Vladislovui, rekomenduodamas Čartoriskiams įsigyti jo rinkinio *auksinius stiklus*²¹. V. Čartoriskis kaupė seninas savo rinkiniui²², pirkdamas jas žymią kolekcininką aukcionuose Paryžiuje, Londono ar Romoje, buvo nuolatinis kelių valstybių antikvariatų pirkėjas, turėjo savo agentus, kurie pranešdavo apie rinkoje pasirodžiusias vertingas seninas, turėjo konsultantų ir tarp prancūzų archeologų²³. Izabelė ir Vladislovas Čartoriskiai iš H. Hoffmanno įsigijo ir viesus aštuonis M. Tiškevičiaus pristatytus parduoti *auksinius stiklus*. 1899 m. W. Fröhnerio publikacijoje aprašyti septyni iš jų. Autorius nurodė, kad jie priklauso „antikinei kardinolo Bordžijos kolekcijai“²⁴. Kardinolas Stefano Borgia (1731–1804) Velletri (mažas miestelis apie 25 mylias į pietus nuo Romos) rūmuose kolekcionavo rankraščius, medalius, antikos, ankstyvosios krikščionybės vertybės. Naudodamasis ryšiais su viso pasaulio misioneriais kaip Tikėjimo propagavimo kongregacijos sekretoriu (1770–1789), vėliau proprefektas (1789–1802) ir prefektas (nuo 1802 m.), jis gausiai praturtino savo rinkinius²⁵. Velletri rūmų rinkinių pradininkas buvo arkivyskupas Alessandro Borgia (1682–1764). Šių rūmų muziejus (Bordžijų (*Borgiano*)) tapo vienu populiariausiu ir žinomiausiu to periodo privačių muziejų ir buvo labai reikšmingas augant susidomėjimui antika. Savo turtingą muziejų S. Borgia dovanėjo Tikėjimo propagavimo kongregacijos muziejui (*Museo Borgiano di Propaganda fide*)²⁶.

2 pav. Taurės fragmentas – dugnas (dekoruotas Adomo ir Ievos figūromis). IV a.

Dvisluoksnis stiklas, aukso folija, Ø 9 cm. Kunigaikščių Čartoriskių fondas prie Krokuvos nacionalinio muziejaus* (*Fundacja Księży Czartoryskich przy Muzeum Narodowym w Krakowie*), inv. Nr. XI-1382.

Ekspl.: „Atkinis menas“ Kunigaikščių Čartoriskių muziejuje.

Lit.: Garrucci R., *Storia ...* 1876, 123–124, tav. 172, n. 1.

Iki 1804 m. taurės fragmentas (2 pav.) buvo kardinolo S. Borgia's kolekcijoje Velletri rūmų muziejuje (vėliau – Tikėjimo propagavimo kongregaci-

* Autorė dėkoja Kunigaikščių Čartoriskių fondui ir Krokuvos nacionaliniams muziejui už nuotrauką ir leidimą ją paskelbtį.

jos Bordžių muziejus)²⁷. Vėliau pateko į M. Tiškevičiaus kolekciją. 1892 m. parduotas H. Hoffmanno antikariate Paryžiuje; įsigijo V. Čartoriskis kaupė kolekcijai papildyti²⁸. 1894 m., praėjus keliems mėnesiams po jo mirties, rinkiniai iš Lambero rezidencijos (*Hôtel Lambert*) Paryžiuje buvo persiųsti į Krokuvą, kur dar 1876–1878 m. atidarytas Kunigaikščių Čartoriskių muziejus. 1894–1949 m. saugoti privačiame Kunigaikščių Čartoriskių muziejuje Krokuvosje. 1950 m. pakito muziejaus statusas – Kunigaikščių Čartoriskių privatų muziejų savo žinion perėmė valstybę ir perdavė Krokuvos nacionaliniam muziejui. Nuo 1991 m. V. Čartoriskio įpėdinis Adamas Karolis Čartoriskis (Adam Karol Czartoryski) teismo buvo pripažintas rinkinių paveldėtoju, jo valia eksponatai palikti Krokuvos nacionaliniame muziejuje. Tuo pačiu metu A. K. Čartoriskis prie Krokuvos nacionalinio muziejaus įkūrė Kunigaikščių Čartoriskių fondą, kuris rūpinasi giminės sukaupta muziejine kolekcija.

Septynis auksinius stiklus iš H. Hoffmanno antikvariato įsigijo I. Čartoriska Dzialinska. Jos vyras Jonas Dzialinskis (Jan Działyński, 1828–1880), taip pat mėgės antikos dirbinius, rinkinius gausino pirkiniai Romoje, Neapolyje, Paryžiuje, Graikijoje. 1872 m. jis dovanojo savo žmonai pilį Goluchove (Goluchów, Lenkija). Naujoji savininkė nuspindė persivežti šeimyninius rinkinius iš Lambero rūmų Paryžiuje. 1875 m. ji pradėjo intensyvius remonto darbus, norėdama pritaikyti Goluchovo pilį muziejinei ekspozicijai.

Tarpukariu Čartoriskių muziejų Goluchove buvo galima lankyti. Per Antrajį pasaulinį karą dalį vertingos kolekcijos paveldėtojai išvežė į Varšuvą ir paslėpė užmūrydami Kredytowa gatvės namo Nr. 12 rūsyje. 1941 m. gruodžio 2 d. vokiečiai atrado slaptavietę, siena buvo išgriauta, o rinkiniai pergabenti į Varšuvos nacionalinį muziejų ir pradėti ruošti išvežimui. Muziejaus darbuotojai šiuos darbus tyčia vilkino. Varšuvos sukilio metu dalis kolekcijos buvo išplėsta ar sunaikinta vokiečių kareivų. 1944 m. dalį Goluchovo rinkinių vokiečiai išvežė iš Lenkijos, tarp jų ir aprašomus septynis auksinius stiklus.

Dalį išgabentų rinkinių Raudonoji armija pervežė į Maskvą, 1956 m. jie grąžinti Lenkijai. Po karo Goluchovo pilis su ten išlikusia Dzialinskų kolekcija atiteko Nacionaliniam Poznanės muziejui, tačiau grąžintas iš Maskvos antikos rinkinys buvo perduotas Varšuvos nacionaliniam muziejui²⁹.

Karo metų antikinių senienų praradimai iš Lenkijos muziejų paskelbti 2000 m.³⁰ tikintis, kad galbūt kai ką iš jų pavyks atrasti. Muziejininkų vilčiai pasiteisino: keli auksinių stiklai jau atrasti, vieno aptiki pėdsakai (įsitikinta, kad jis išliko), o du tikriausiai jau prarasti.

3 pav. Taurės fragmentas – dugnas (ašturonkampyje – kvadratas, Jame – altorinė spinta, du liūtai, toros ritinėlis, dvi menoros, amforos ir kiti kultiniai objektais). IV a. Iš W. Froehner. *Collections....* 1899. Pl. XVIII, No 148.

Žalias stiklas, auksavimas, polichromija, Ø 9,7 cm. Viršuje horizontalus įrašas lot. k.: „PIE ZESIS ELARES“. Jeruzalė, Izraelio muziejus (*Museum Israel*), inv. Nr. 66.36.14

Lit.: Garrucci R., *Vetri ornati ...*, 1858, 14, tav. V, No. 2; Froehner W., *Collections*, 1899, 157–158, No 148, pl. XVIII, No 148; *Age of Spirituality. Late Antique and Early Christian Art, Third to Seventh Century*, catalogue of the exhibition at the Metropolitan Museum of Art, November 19, 1977, through February 12, 1978 (ed. K. Weitzmann), New York, 1979, 380–381, No 347; Schmidt Th.-M., Ein jüdisches Goldglas in der Frühchristlich-byzantinischen Sammlung, *Forschungen und Berichte*, 1980, 20/21, 273, No 6 (bibl.); *Памятники*, 1983, ил. 340; Želazowski J., I vetri a figure d'oro delle collezioni di Gołuchów e di Heinrich Menu von Minutoli nel Museo Nazionale di Varsavia, *Archeologia L.*, 1999, 45–46, pl. XIII, No 1; *Straty wojenne ...*, 2000, vol. I, 270, kat. 984, vol. II, tabl. CVII, kat. 984.

4 pav. Taurės fragmentas – dugnas (apskritime – altorinė spinta su 9 šv. knygomis, balandis, menorai, liūtai ir kulto objektais). IV a. Iš W. Froehner. *Collections...* 1899. Pl. XVIII, No 149.

Žalias stiklas, auksavimas, Ø 11,8 cm.

Jeruzalė, Izraelio muziejus (inv. Nr. ?)

Lit.: Perret L., *Catacombes de Rome*, Paris, 1851, t. 4, pl. 24, No 23; Garrucci R., *Vetri ornanti ...*, 1858, 14, tav. V, n. 6; Froehner W., *Collections ...*, 1899, 158–159, No 149, pl. XVIII, No 149; Schmidt Th.-M., *Forschungen und Berichte*, 1980, 20/21, 273, No 7 (bibl.); Želazowski J., *Archeologia L.*, 1999, 45–46, pl. XIII, No 2 (bibl.); *Straty wojenne ...*, 2000, vol. I, 270–271, kat. 985, vol. II, tabl. CVII, kat. 985.

Taurių dugnai (3, 4 pav.) iki 1804 m. buvo karinololo S. Borgia’os antikinėje kolekcijoje Velletri rūmų muziejuje³¹, vėliau – Tikėjimo propagavimo kon-

gregacijos Bordžijų muziejuje³². Kada ir kokiomis aplinkybėmis išsigyta M. Tiškevičiaus, nežinoma. 1892 m. taurių fragmentus (dugnus) per H. Hoffmanno antikvariatą Paryžiuje išsigijo I. Čartoriska. 1892–1899 m. jie puošė I. Čartoriskos Dzialinskos kolekciją Goluchovo pilyje. Po jos mirties 1899–1939 m. atsidūrė kunigaikščių Čartoriskių muziejuje Goluchove. Antrojo pasaulinio karo metu išgabenti iš Lenkijos. Iš publikacijų pavyko sužinoti, kad šie dingusiais laikomi taurių fragmentai (dugnai)³³ saugomi Izraelelio muziejuje. Tikriausiai juos abu muziejui dovanovo Jacobas Michaelis iš Niujorko savo žmonos Ernos Sondheimer-Michael atminimui³⁴. Nepavyko patikslinti vieno auksinio stiklo istorijos, patekimo į muziejų datos ir inventoriaus numero³⁵.

5 pav. Taurės dugno³³ fragmentėlis (su išrašo fragmentu dugno pakraštyje). IV a. Iš W. Froehner. *Collections...* 1899. Pl. XIX, No 151.

Žalsvas stiklas, polichromija, viso dugno (su prarasta dalimi) Ø 7,8–9,3 cm. Išrašas pakraštyje lot. k.: „[...] ES CO [...]“³⁷. Varšuva, Nacionalinis muziejus (*Muzeum Narodowe w Warszawie*), Senovės civilizacijų meno skyrius, inv. Nr. 147088 MNW.

Lit.: Boldetti M. A., *Osservazioni sopra i cimiteri de’ Santi Martiri, ed antichi cristiani di Roma*, Roma, 1720, 211–212, tav. X, (bibl.); Mamachii Th. M., *Originum et Antiquitatum Christianarum libri XX*. Romae, 1751, t. III, 77, tav. 11; Garrucci R., *Vetri ornati ...*, 1858, 62–63, pl. XXXIII, n. 1; Garrucci R., *Storia ...*, 1876, pl. 202, n.1; Froehner W., *Collections ...*, 1899, 160–161, No 151, pl. XIX, No 151; Želazowski J., *Archeologia L*, 1999B, 46, pl. XIII, No 3 a, 3 b (bibl.); *Straty wojenne ...*, 2000, wol. I, 271, kat. 987; wol. II., tabl. CVIII; Stern E. M., *Römisches, Byzantisches und Frühmittelalterliches Glas. Sammlung Ernesto Wolf*, Ostfildern-Ruit, 2001, 170–171, No 66.

Muziejuje išlikęs taurės dugno fragmentėlis (5 pav.), kaip teigia M. Boldetti, buvo rastas 1718 m. šv. Kalisto (Callisto) ar šv. Pretestato Romos katakombose³⁸. Atsidūrė kardinolo S. Borgia'os antikinėje kolekcijoje Velletri rūmuose³⁹. Kada ir kokiomis aplinkybėmis pateko į M. Tiškevičiaus rinkinį, nežinoma. 1892 m. grafas pardavė taurės dugną H. Hofmanno antikvariate Paryžiuje, jį nupirkо I. Čartoriska. 1892–1899 m. saugomas I. Čartoriskos Dzialinskos kolekcijoje Goluchovo pilyje, po jos mirties 1899–1939 m. – kunigaikščių Čartoriskių muziejuje Goluchove. 1939 m. rinkiniai iš Goluchovo atgabenti į Varšuvą ir paslepę (užmūryti) Kredytowa gatvės namo Nr. 12 rūsyje. Vėliau surasti vokiečių ir

pervežti į Varšuvos nacionalinį muziejų. Varšuvos sukilimo metu dalis kolekcijos išplėsta ar sunaikinta vokiečių kareivų; būtent tuo metu galėjo būti sudaužytas šis *auksinis stiklas*, o didesnė jo dalis (nušaužtu dešiniu pakraščiu) išvežta. Tarp įvairių smulkų senienų muziejuje rastas fragmentėlis buvo identifikuotas⁴⁰.

6 pav. Taurės fragmentas – dugnas (su Švč. M. Marijos, šv. Petro ir šv. Pauliaus figūromis). IV a. Iš W. Froehner. *Collections...* 1899. Pl. XIX, No 152.

Dvisluoksnis žalsvas stiklas, auksavimas, Ø 8,6 cm, storis 0,45 cm. Kilmė: Romos katakombos (iš sarkofago). Virš figūrų, pakraštyje, išrašas lot. k.: „PETRVS MARIA PAVLVS“. Paryžius, Ernesto Wolfo privati kolekcija.

Lit.: Perret L., *Catacombes ...*, 1851, pl. 32, No 101; Cavedoni C., *Sacra immagine delle Beata Vergine Maria, una della più antiche che si conoscono*, Modena, 1855, 10; Garrucci R., *Vetri ornati ...*, 1858, 26, tav. IX, No. 7; Garrucci R., *Storia ...*, 1876, 143, tav. 178, No. 7; Froehner W., *Collections ...*, 1899, 161–162, No 152, pl. XIX, No 152, (bibl.); Želazowski J., *Archeologia L*, 1999, 49–50, pl. XIV, No 5; *Straty wojenne ...*, 2000, wol. I, 271, kat. 988 (bibl.); wol. II, tabl. CVIII; Stern E. M., *Römisches, Byzantisches und Frühmittelalterliches Glas. Sammlung Ernesto Wolf*, Ostfildern-Ruit, 2001, 170–171, No 66.

Taurės dugnas (6 pav.) iki 1804 m. buvo kardinolo S. Borgia'os kolekcijoje Velletri rūmuose⁴¹, vėliau – Tikėjimo propagavimo kongregacijos Bordžijų muziejuje⁴². Kada jį išsigijo M. Tiškevičius, nežinoma. 1892 m. grafo parduotas H. Hofmanno antikvariate Paryžiuje, nupirkо I. Čartoriska Dzialinska. 1892–1899 m. saugotas I. Čartoriskos Dzialinskos kolekcijoje Goluchovo pilyje, po jos mirties 1899–1939 m. – kunigaikščių Čartoriskių muziejuje Goluchove. Antrojo pasaulinio karo metais vokiečių išvežtas iš Lenkijos. Tolimesnė istorija nežinoma.

Karo metų antikinių senienų praradimai iš Lenkijos muziejų publikuoti 2000 m., tarp jų yra ir šis *auksinis stiklas*⁴³, tačiau jo beieškant pavyko sužinoti, kad taurės dugnas pateko pas prekeivį Wilhelmą Henrichą, kuris Frankfurte prie Maino turėjo antikvariatą ir prekiavo senienomis. Apie 1951 m. iš W. Henricho taurės fragmentą išsigijo kolekcinkas Ernesto Wolfas iš Paryžiaus. Jis rinko stiklo dirbinių kolekciją, tačiau joje yra tik vienas ankstyvosios krikščionybės laikotarpio objektas⁴⁴.

7 pav. Taurės fragmentas – dugnas (su vyro, moters ir dviejų vaikų biustais). IV a. Iš W. Froehner. *Collections...* 1899. Pl. XIX, No 154.

Žalsvas stiklas, tapyba auksu, Ø 10 cm. Viršuje lanku dviem cilutėmis įrašas lot. k.: „CARITOSA VENANTI VIVATIS IN DEO“. Londonas (?), nežinoma kolekcija (?).

Lit.: Perret L., *Catacombes ...*, 1851, tav. 24, No. 31; Garrucci R., *Vetri ornati...*, 1858, 59, tav. XXX, No. 1; Garrucci R., *Storia ...*, 1876, 183, tav. 199, No. 1; Froehner W., *Collections ...*, 1899, 163–164, No 154, pl. XX, No 154; Ancient Glass. Day of Sale Friday 20th November 1987, *Sotheby's*, London, 1987 11 20, 54–55, Nr. 124; Želazowski J., *Archeologia L*, 1999, 49–50, pl. XV, No 2 (bibl.); *Straty wojenne ...*, 2000, wol. I, 272, kat. 990; wol. II, tabl. CIX.

1858 m. R. Garrucci nurodė, kad šis taurės fragmentas (7 pav.) priklausė Valikeliano bibliotekai (*Bibliotheca Vallicelliana*)⁴⁵, o W. Fröhneris 1899 m. teigė, kad jis – iš antikinių kardinolo S. Borgia’os kolekcijos⁴⁶. Kada įsigijo M. Tiškevičius, nežinoma. 1892 m. grafo parduotas H. Hoffmanno antikariate Paryžiuje, nupirko I. Čartoriska. 1892–1899 m. buvo I. Čartoriskos Dzialinskos kolekcijoje Goluchovo pilyje, po jos mirties 1899–1939 m. – kuniagaikščių Čartoriskių muziejuje Goluchove. Antrojo pasaulinio karo metais vokiečių išvežtas iš Lenkijos. 2000 m. buvo paskelbtai karo metų antikinių senienų praradimai iš Lenkijos muziejų, tarp jų yra ir šis *auksinis stiklas*⁴⁷. Iki šiol apie šio stiklo likimą informacijos nebuvo, tačiau pradėjus jo paiešką pavyko sužinoti, kad 1987 m. lapkričio 20 d. jis privataus kolekcininko buvo pristatytas į Sotbio (Sotheby) aukcioną (No 124) Londone. Pradinė pardavimo kaina – 30 000–40 000 svarų sterlingų. Nors ir brangiai įvertintas, taurės fragmentas buvo parduotas, tačiau naujas savininkas liko nežinomas. Šio taurės fragmento pasirodymas rinkoje leidžia tikėtis, kad anksčiau ar vėliau jis bus surastas.

Dviejų *auksinių stiklų* iš M. Tiškevičiaus rinkinio nepavyko surasti, tikriausiai jie prarasti (8 ir 9 pav.).

8 pav. Taurės fragmentas – dugnas (aštuonkampyje – vyriškis su ūsais, važnyčiojantis kvadrigą). IV a. Iš W. Froehner. *Collections...* 1899. Pl. XIX, No 150.

Žalsvas stiklas, tapyba auksu, Ø 7,7 cm. Įrašai lot. k.: viršuje, kairėje – „CALII [stus]“, apačioje, dešinėje, po arklio kanopomis, trimis eilutėmis – „ITALVS“.

Lit.: Garrucci R., *Vetri ...*, 1858, 66–67, tav. XXXIV, No 2; Froehner W., *Collections ...*, 1899, 160, No 150, pl. XIX, No 150; Želazowski J., *Archeologia L*, 1999, 49, tav. XIV, No 4; *Straty wojenne ...*, wol. I, 271, kat. 986; wol. II, tabl. CVIII.

Taurės fragmentas (8 pav.) iki 1804 m. buvo kardinolo S. Borgia’os antikinėje kolekcijoje Velletri rūmuose⁴⁸, vėliau – Tikėjimo propagavimo kongregacijos Bordžijų muziejuje⁴⁹. Kada įsigijo M. Tiškevičius – nežinoma. 1892 m. grafo parduotas H. Hoffmanno antikariate Paryžiuje, nupirko I. Čartoriska. 1892–1899 m. saugomas I. Čartoriskos Dzialinskos kolekcijoje Goluchovo pilyje, po jos mirties 1899–1939 m. – kuniagaikščių Čartoriskių muziejuje Goluchove. Antrojo pasaulinio karo metais vokiečių išvežtas iš Lenkijos, tolimesnis likimas nežinomas.

9 pav. Taurės fragmentas – dugnas (vyro, moters ir vaiko biustai). IV a. Iš W. Froehner. *Collections...* 1899. Pl. XIX, No 153.

Žalsvas stiklas, tapyba auksu, Ø 9,00 cm. Pakraštyje įrašas lot. k.: „RVFINE RESP[E]CTA VIVATIS IN DEO ZESES“.

Lit.: Garrucci R., *Vetri ornati ...*, 1858, 59, tav. XXX, No 6; Garrucci R., *Storia ...*, 1876, 184, tav. 199, No 1; Froehner W., *Collections ...*, 1899, 163, No 153, pl. XX, No 153; Želazowski J., *Archeologia L*, 1999, 50, pl. XV, No 1; *Straty wojenne ...*, 2000, wol. I, 272, kat. 989; wol. II, tabl. CIX, kat. 989.

1858 m. R. Garrucci nurodė, kad taurės fragmentas (9 pav.) priklausė Vatikanui⁵⁰, o W. Fröhneris 1899

m. teigė, kad jis yra iš antikinės kardinolo S. Borgia'os kolekcijos⁵¹. Kada ir iš ko taurės fragmentą įsigijo M. Tiškevičius, nežinoma. 1892 m. grafo parduotas H. Hofmanno antikariate Paryžiuje, nupirklo I. Čartoriska. 1892–1899 m. buvo I. Čartoriskos Dzilienskos kolekcijoje Goluchovo pilyje, po jos mirties 1899–1939 m. – kunigaikščių Čartoriskių muziejuje Goluchove. Antrojo pasaulinio karo metais vokiečių išvežtas iš Lenkijos.

Be H. Hoffmanno antikariate parduotų *auksinių stiklų*, M. Tiškevičius savo kolekcijoje turėjo dar keletą, tačiau prieš pat mirtį jis daug ką iš savo kolekcijos pardavė. Vienas *auksinis stiklas* pateko į Auguste'o Dutuit (1812–1902)⁵² kolekciją.

Taurės fragmentas – dugnas. IV a. (Dėl labai prastos stiklo būklės muziejus atsisakė jį fotografuoti.)

Baltas stiklas, auksavimas, tapyba perlmutru, Ø 6,1 cm. Įrašas lot. k. dviem eilutėmis: „FLORENT ICAPLATOR“. Paryžius, *Petit Palais* muziejus, Antikos skyrius, inv. Nr. Dut 246.

Lit.: Catalogue de vente, 1er avril 1885, No 90 (vignette, p. 8); Froehner W., Collection Auguste Dutuit. Bronzes Antiques, Or et Argent, Ivoires, Verres et Sculptures en Pierre, Paris, 1897, 98–99, No 135.

Iki 1885 m. šis taurės fragmentas buvo H. Hoffmanno nuosavybė⁵³. Tikriausiai iš šio kolekcininko jį įsigijo M. Tiškevičius. Kada iš grafo jį pirko aistros ringas kolecininkas A. Dutuit – nežinoma⁵⁴. Iki 1902 m. – A. Dutuit nuosavybė, po kolecininko mirties atiteko *Petit Palais* muziejui Paryžiuje.

Po M. Tiškevičiaus mirties jo sukaupta kolekcija paveldėtojų apsisprendimu 1898 m. birželio 8–10 dienomis parduota aukcione Paryžiuje, parduoti ir joje likę penki *auksiniai stiklai*⁵⁵. Portretinis medalionas (10 pav.) yra vienas iš ankstyviausiai datuojamų išlikusių *auksinių stiklų*.

10 pav. Medalionas (jaunos moters biustas). III a. Iš W. Froehner. *Collection d'antiquité's...* 1898. Pl. VI, No 104.

Stiklas, auksavimas, polichromija, Ø 4, 9 cm. Įrašas lot. k. lanku portreto šonuose: „ANATOLI GAVDEAS“. Korningo stiklo muziejus (*The Corning Museum of Glass*), inv. Nr. 90.1.3

Lit.: Fröhner W., *La Collection Tyszkiewicz: choix de monuments antiques, avec texte explicatif*. Cahier 1, [1892], pl. VIII, No 1; Froehner W., *Collection d'antiquités ...*, 1898, 36, No 104, pl. VI, No 104; Recent Important Acquisitions Made by Public and Private Collections in the United States and Abroad, *Journal of Glass Studies*,

1991, vol. 33, 96, No. 2; Faedo L., Nuovi contributi sui vetri dorati tardoromani, *XLII Corso di Cultura sull'Arte Ravennate e Bizantina*, Ravenna, in memoria del Prof. Giuseppe Bovini, 1995, 322–326; Newby M., Roman Glass, *Sotheby's Concise Encyclopedia of Glass* (general editors D. Battie, S. Cottle), Boston, Toronto, London, 1991, 36; Whitehouse D., *Roman Glass in The Corning Museum of Glass*, Corning, New York, 2001, vol. 2, 241–242, No 828 (bibl.).

Iki 1897 m. lapkričio 18 d. medalionas buvo M. Tiškevičiaus kolekcijoje. 1898 m. jis parduotas M. Tiškevičiaus kolekcijos aukcione Paryžiuje už 1 755 frankų⁵⁶, tolimesnė jo istorija nežinoma. Stiklo muziejus Korninge įsigijo jį 1990 m. sausio 3 d. iš Jungtinės Karalystės prekeivio.

1887 m. balandžio 8 d. laiške Edmondas Le Blant nurodė, kad šis medalionas buvo Romoje pas pirkli

11 pav. Medalionas (Velykų avinėlis ir balandis). IV a. Divisluoksnis stiklas (?), auksavimas, Ø 4,3 cm. Įrašas lot. k. aplink: „KONIAIA KAIAECTIA ΠΙΞ ΖΗΧΕC“. Paryžius, *Petit Palais* muziejus, Antikos skyrius, inv. Nr. Dut 248.

Lit: Blant E., *Comptes rendus de l'Académie des Inscriptions*, 1897, 212; Froehner W., *Collection d'antiquités...*, 1898, 35, No 101, pl. VI, No 101; Froehner W., *Collection Auguste Dutuit. Bronzes Antiques, Or et Argent, Ivoires, Verres, sculptures en Pierres et Inscriptions*, 2e série, Paris, 1901, 173–174, No 222, pl. 168.

Scalambrini. Kada jį įsigijo M. Tiškevičius, nežinoma, tačiau iki 1897 m. lapkričio 18 d. medalionas buvo grafo kolekcijoje. 1898 m. jis parduotas M. Tiškevičiaus kolekcijos aukcione Paryžiuje už 765 frankų⁵⁷. Nupirklo A. Dutuit⁵⁸, po jo mirties testamentu atiteko *Petit Palais* muziejui.

12 pav. Taurės fragmentas – dugnas su įrašu. IV a. Iš W. Froehner. *Collection d'antiquités...* 1898. Pl. VI, No 105.

Stiklas, auksavimas, Ø 6,6–7,0 cm. Centre dvi horizontalios įrašo eilutės lot. k.: OMO | BONE. Kilmė: Roma, katakombos. Lionas, Lione dailės muziejus (*Musée des Beaux Arts de Lyon*), Antikos skyrius, inv. Nr. E 388-e

Lit.: Fröhner W., *La Collection Tyszkiewicz...*, Cahier 1, [1892], pl. VIII, No 2; Froehner W., *Collection d'antiquités...*, 1898, 36, No 105, pl. VI, No 105; Vopel H., *Die Altchristlichen Goldgläser*, Freiburg, 1899, No 16; Kisa A., *Das Glas im Altertum*, Leipzig, 1908, 472, 933, No 76; Alarcão J., *Une coupe a fond d'or decouverte a Farrabó, Portugal*, *Journal of Glass Studies*, 1968, vol. 10, 77, No 4, fig. 5, 4; 78, fig. 9.

Iki 1897 m. lapkričio 18 d. taurės fragmentas (12 pav.) buvo M. Tiškevičiaus kolekcijoje. 1898 m. jis parduotas M. Tiškevičiaus kolekcijos aukcione Paryžiuje Lione dailės muziejui už 360 frankų⁵⁹; nupirko muziejaus kuratorius Paul Dissardas (1852–1926)⁶⁰. 1898 m. birželio 11 d. jis muziejaus gavimo knygoje užregistruotas Nr. 388⁶¹.

13 pav. Taurės fragmentas – dugnas (Kristus su vainikais virš jaunavedžių galvų). IV a. Iš W. Froehner. *Collection d'antiquités...* 1898. P. VI, No 102.

Dvisluoksnis stiklas, auksavimas, Ø 5,6 cm. Lanku viršuje įrašas lot. k.: „DVLCIS ANIMA VIVAS“. Kilmė: manoma, kad iš Romos katakombų. Londono Britų muziejus (*The British museum*), Viduramžių ir naujosios Europos meno skyrius, inv. Nr. MME 1898 07-19 01.

Lit.: Froehner W., *Collection d'antiquités...*, 1898, 35, No 102, pl. VI, No 102; Vopel H., *Die Altchristlichen Goldgläser*, 1899, 47, No 137; Dalton O. M., *Catalogue of Early Christian Antiquities and Objects from the Christian East in the Department of British and Medieval Antiquities and Ethnography of the British Museum*, London, 1901, 121, pl. XXVIII, No 613; Morey C. R., *The Gold-Glass Collection of the Vatican Library, with additional catalogues of the other gold-glass collection*, Catalogo del Museo Sacro della Biblioteca Apostolica Vaticana (ed. Ferrari G.), Vatican, 1959, No 310; Walter C., *Marriage Crowns in Byzantine Iconography*, Zograf, 10, 1979, 84; Harden D. B., *Glass of the Caesars*, Exhibit's catalogue, Milan, 1987, 282, No 157; *Byzantium. Treasures of Byzantine Art and Culture from British Collections*. Exhibition catalogue (ed. D. Buc kton), British Museum, London, 1994, 31, No 9 (a).

Kada ir kokiomis aplinkybėmis taurės dugną išigijo M. Tiškevičius – nežinoma. 1897 m. jis parduotas grafo kolekcijos aukcione Paryžiuje. Pirko Britų muziejus už 1 030 frankų tarpininkaujant aukciono ekspertams Charles'ui Rollinui (1843–1906) ir Félixui Bienaimé Feuardent'ui (1819–1907)⁶².

14 pav. Taurės fragmentas – dugnas (dekoruotas gladiatoriaus figūra). IV a. Iš W. Froehner. *Collection d'antiquités...* 1898. Pl. VI. No 103.

Dvisluoksnis stiklas, auksavimas, maksimalus Ø 8,9 cm. Kilmė: Romos katakombos. Aplink įrašas lot. k: „STRATONICAE BENE VICISTI VADE IN AVRELIA, ant pagrindo horizontaliai – „PIE ZESES“⁶³. Londono Britų muziejus, Viduramžių ir naujosios Europos meno skyrius, inv. Nr. MME 1898 07-19 02.

Lit.: Froehner W., *Catalogue de la Coll. Alessandro Castellani*, Rome, 1884, No 428; Fröhner W., *La Collection Tyszkiewicz...*, Cahier 1, [1892], pl. VIII, No 3; Froehner W., *Collection d'antiquités...*, 1898, 35–36, No 103, pl. VI, No 103; Dalton O. M., *Catalogue of Early Christian Antiquities...*, 1901, 118, No 603, pl. XXVIII, No 603. (bibl.); *Masterpieces of Glass in the British Museum* (ed. Tait H.), London, 1968, No 89 (bibl.).

M. Tiškevičius taurės fragmentą (14 pav.) pirko 1884 m. Romoje iš kolekcinko Alessandro Castellani (1824–1883) kolekcijos aukciono⁶⁴. 1898 m. M. Tiškevičiaus kolekcijos aukcione ji nupirko Britų muziejus už 1 380 frankų⁶⁵ tarpininkaujant Ch. Rollinui ir F. B. Feuardent'ui.

Pasak vokiečių archeologo Ludwigo Pollako (1868–1943), M. Tiškevičius „...“ buvo tikras smaližius, jis mégavosi dailės turtų verte, o ne skaičiumi. Dėl ypatingo jo charakterio bruožo jokios brangenybės pas jį ilgai neužsibūdavo. Rasti ir išsigyt, o ne turėti jam buvo didžiausias džiaugsmas. Išigijęs gražų daiktą, išstudijuodavo jį iš visų pusių, leisdavo bendraminčiams juo džiaugtis, mielai pasiduodavo mokslo vyru pamokymams, leisdavo jiems publikuoti, tuo tarpu jo démesys tam daiktui užgesdavo ir jis prarasdavo su juo susijusį malonumą. Šis jo savotiškas nepastovumas kitiems išėjo į gera. Luvro, Britų, Berlyno ir Jakobseno Kopenhagoje muziejai yra dėkingi jam už daug išigyt vertingų daiktų⁶⁶.

Grafo Mykolo Tiškevičiaus kolekcijos senienų istorijos atkūrimas padeda ne tik jas atrasti, bet kartu ir atskleisti XIX a. europinio masto kolekcinko aistrą antikinėms senienoms, jo kolecionavimo mastą, didele patirtį, plačius interesus, jo rinkinių įvairovę bei vertę. Rekonstravus grafo rinkinius, galima pažinti jo palikimą ir įvertinti atskirus šelevrus, juolab kad jie sulaukė daugelio XIX–XX a. mokslininkų publikacijų.

Negausus, bet unikalus Mykolo Tiškevičiaus ankstyvosios krikščionybės laikotarpio *auksinių stiklų* rinkinys, pasklidęs po žymiausių pasaulyje muziejus (JAV, Prancūzijos, Jungtinės karalystės, Izraelio, Lenkijos), garsi na vieno žymiausių XIX a. didikų iš Lietuvos vardu.

Už suteiktą informaciją autorė dėkoja:

Krystynai Moczulska (Kraków, Muzeum Narodowe w Krakowie), Renata Pillinger, Beartix Asamer (Wien, Institut für Klassische Archäologie der Universität Wien), Davidui Whitehouse'ui (Corning, Corning Museum of Glass), Geneviève Galliano (Lyon, Musée des Beaux Arts de Lyon), Aleksander'ui Vilingui, Chrisui Entwistle'ui (London, British Museum), Jerzy'ui Żelazowskiui (Warszawa, Muzeum Narodowe w Warszawie), Paulette'ei Pelletier-Hornby (Paris, Petit Palais, Musée des Beaux-Arts de la Ville de Paris) ir Tadui Rutkauskui (Heidelberg, Universität Heidelberg).

Author is grateful for information to:

Krystyna Moczulska (Kraków, Muzeum Narodowe w Krakowie), Renata Pillinger, Beartix Asamer (Wien, Institut für Klassische Archäologie der Universität Wien), David Whitehouse (Corning, Corning Museum of Glass); Geneviève Galliano (Lyon, Musée des Beaux Arts de Lyon), Aleksander Viling, Chris Entwistle (London, British Museum), Paulette Pelletier-Hornby (Paris, Petit Palais, Musée des Beaux-Arts de la Ville de Paris) ir Tadas Rutkauskas (Heidelberg, Universität Heidelberg).

Už pagalbą rengiant straipsnį autorė nuoširdžiai dėkinga Tadui Stelmokui, Vaivai Laukaitienei, Rūtai Samuolytei, Radvilei Racėnaitei, Daivai Snitkutei (Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus) ir Jurgai Taleikytei (Vilniaus universitetas)

Gauta 2005 03 23

Nuorodos

¹ Z. Duksa, *Monetos pasakoja*, Vilnius, 1991, 149.

² E. Tiškevičiaus raštelis Vilniaus kariniams gubernatorui, Gardino, Minsko ir Kauno gubernatorui I. G. Bibikovui dėl M. Tiškevičiaus dovanos, *LMAB RS*, f. 31–1381, l. 1.

³ 1862–1872 m. M. Tiškevičiu priklausė Biržų majoratas (jis buvo antrasis jo savininkas).

⁴ ČDM *Vaizduojamosios dailės skyrius*, inv. Nr. Mt 1335.

⁵ ČDM *Taikomosios dailės skyrius*, inv. Nr. Tt 2225.

⁶ M. Tyszkiewicz, *Notes et souvenirs d'un vieux collectionneur*, Paris, 1898, p. 13, 17.

⁷ W. Froehner, *Collection d'antiquités du comte Michel Tyszkiewicz. Catalogue orné de trente-trois planches*, Paris, 1898, p. 35–36, No 101–105.

⁸ [Tyszkiewicz M.], Wspomnienia antykwarskie z Włoch, *Przeglad Polski*, 1892, zeszyt XII, Nr. 312, 540. (Prisimi-

nimas iš M. Tiškevičiaus užrašų prancūzų kalba į lenkų kalbą išvertė sūnus Juozapas.)

⁹ M. Tyszkiewicz, ten pat, 57–57 (XXVII).

¹⁰ *Sacra Congregazione de Propaganda fide* (įkurta 1622 m. tikėjimui propaguoti ne tik Europoje, bet ir už jos ribų) – Romos kurijos įstaiga, vadovaujanti kurių nors Bažnyčios gyvenimo ir organizacijos sričiai.

¹¹ Bordžos (it. *Borgia*; isp. *Borja*) – sena, garsi ispanų kilmės bajorų giminė Italijoje.

¹² R. Garrucci, *Vetri ornati di figure in oro trovati nei cimiteri dei cristiani primitivi di Roma*, Roma, 1858; *Storia della arte cristiana nei primi otto secoli della Chiesa*, Prato, 1876, t. III.

¹³ *Gregoriana* gatvėje, senuojuose Santarelli rūmuose prie Trinità dei Monti.

¹⁴ A. Jandalo, *Antiquaria*, Milano, 1947, p. 241.

¹⁵ M. Barnabei, F. Delpino, “*Memorie di un Archeologo*” di Felice Barnabei, Roma, 1991, p. 164.

¹⁶ 1888 m. W. Fröhneris parengė H. Hofmanno kolekcijos publikaciją (*Collection H. Hoffmann*, Paris, Hôtel Drouot, 28–29 May, 1888). Po kolekcininko mirties aukcione buvo parduota jo kolekcija (*Collection H. Hoffmann*, Paris, Hôtel Drouot, 15–19 May, 1899).

¹⁷ *Staatliche Museen zu Berlin Preussischer Kulturbesitz*, Münzkabinett, inv. Nr. 292–294, 296–297/1881.

¹⁸ Inv. Nr. 29–39/1882.

¹⁹ *Staatliche Museen zu Berlin Preussischer Kulturbesitz*, Münzkabinett: skaraboidas (inv. Nr. FG 160) ir skarabėjus (inv. Nr. FG 202).

²⁰ Luuras, inv. Nr. G 341.

²¹ Už informaciją 2000 m. spalio 4 d. laiške autorė dėkinga Krokuvos nacionalinio muziejaus darbuotojai Krystynai Moczulska.

²² J. Witte, *Description des collection d'antiquités conservées à l'Hôtel Lambert*, Paris, 1886; W. Froehner, *Collections du château de Goluchów. L'orfèvrerie*, Paris, 1897.

²³ K. Moczulska, Krakowskie zbiory sztuki starożytnej, *Archeologia Śródziemnomorska w Uniwersytecie Jagiellońskim 1897–1997*, Kraków, 1998, s. 102.

²⁴ W. Froehner, *Collections ...*, 1899, s. 157–164, No 148–154.

²⁵ *Wielka encyklopedia powszechna ilustrowana*, Warszawa, 1893, t. IX, s. 179.

²⁶ Ten pat, s. 179. Tačiau kitas istorijos šaltinis nurodo, kad po kardinolo S. Bordžia'os mirties didžioji rinkinį dalis, kur vyraovo Egipto senienos, pateko į *Palazzo dell'Accademia degli Studi di Napoli*, didžioji dalis rankraščių – į *Collegio di Propaganda Fide* biblioteką Romoje (*The Dictionary of Art*, New York, 1996, vol. 4, p. 411–412). R. Garrucci savo darbuose nurodo, kad kardinolo S. Borgia'os kolekcijos senienos pateko į *Biblioteca Vallicelliana, Museo Borgiano di Propaganda* ir *Vaticana* (R. Garrucci, *Vetri ornati ...*, 1858, p. 14, 26, 59, 62–63, 66–67). Tikriausiai dalis giminaičių paveldėtų senienų pateko ir į rinką, nes M. Tiškevičius įsigijo dar vieną kardinolo kolekcijos objektą, kuris buvo parduotas grafo kolekcijos aukcione Paryžiuje 1898 m. (W. Froehner, *Collection d'antiquités ...*, Paris, 1898, p. 84, No 252).

- ²⁷ R. Garrucci, *Storia ...* 1876, t. III, p. 123–124, tav. 172, No 1.
- ²⁸ K. Moczulska, ten pat.
- ²⁹ *Straty wojenne ...*, 2000, wol. I, s. 9 (wstęp).
- ³⁰ *Straty wojenne ...*, 2000, wol. I, s. 270–990, kat. 984–990, wol. II, tabl. CVII, kat. 984–985; tabl. CVIII, kat. 986–988; tabl. CIX, kat. 989–990.
- ³¹ W. Froehner, *Collections*, 1899, p. 159, Nr. 159.
- ³² R. Garrucci, *Vetri ornati ...*, 1858, p. 14.
- ³³ *Straty wojenne ...*, 2000, wol. I, s. 270–271, kat. 984, 985, wol. II, tabl. CVII, kat. 984, 985.
- ³⁴ *Age of Spirituality*, 1979, p. 380.
- ³⁵ I autorės laiškų atsakymo nebuvo.
- ³⁶ Prarastos taurės dugnas dekoruotas dviem vyrais prie stalo: vienas jų iš krepšio beria vaisius, kitas laiko kelis vaisius rankose; dešinėje – vienas virš kito du maišai, auksčiau jų – namas ar skrynia ir kiti objektai.
- ³⁷ Irašai prarastoje taurės dugno dalyje lot. k.: pakraštyje – BIS·AN·DR [...], žemiau figūrų – SACVLVS, ant apatinio maišo romėniški skaičiai – CCLV, ant kito – CCCXX.
- ³⁸ M. A. Boldetti, *Osservazioni sopra ...*, 1720, p. 212.
- ³⁹ W. Froehner, *Collections*, 1899, p. 161, No 151.
- ⁴⁰ J. Żelazowski, *Archeologia L*, 1999, p. 45–46.
- ⁴¹ W. Froehner, *Collections*, 1899, p. 162, No 152.
- ⁴² R. Garrucci, *Vetri ornate ...*, 1858, p. 26.
- ⁴³ *Straty wojenne ...*, 2000, wol. I, s. 271, kat. 988 (bibl.); wol. II, tabl. CVIII.
- ⁴⁴ E. M. Stern, *Römisches, Byzantisches ...*, 2001, p. 170–171, No 66.
- ⁴⁵ R. Garrucci, *Vetri ornati ...*, 1858, p. 59.
- ⁴⁶ W. Froehner, *Collections*, 1899, p. 163, No 154.
- ⁴⁷ *Straty wojenne ...*, 2000, wol. I, s. 272, kat. 990; wol. II, tabl. CIX.
- ⁴⁸ W. Froehner, *Collections*, 1899, p. 160, No 150.
- ⁴⁹ R. Garrucci, *Vetri ornati ...*, 1858, p. 66–67.
- ⁵⁰ R. Garrucci, *Vetri ornati ...*, 1858, p. 59.
- ⁵¹ W. Froehner, *Collections*, 1899, p. 163, No 153.
- ⁵² Auguste'as Dutuit gyveno Romoje ir Ruane (Roene), bendravo su M. Tiškevičiumi.
- ⁵³ *Catalogue de vente, 1er avril 1885*, No 90 (vignette, p. 8) (W. Froehner, *Collection Auguste Dutuit.*, 1897, p. 99).
- ⁵⁴ W. Froehner, *Collection Auguste Dutuit ...*, 1897, p. 98.
- ⁵⁵ W. Froehner, *Collection d'antiquités du comte Michel Tyszkiewicz. Catalogue orné de trente-trois planches*, Paris, 1898, p. 35–36, No 101–105.
- ⁵⁶ Kaina nurodyta M. Tiškevičiaus aukciono kataloge, kuris saugomas Britų muziejaus bibliotekoje.
- ⁵⁷ Kaina nurodyta M. Tiškevičiaus aukciono kataloge, kuris saugomas Britų muziejaus bibliotekoje.
- ⁵⁸ W. Froehner, *Collection Auguste Dutuit.*, 1901, p. 173–174, No 222, pl. 168.
- ⁵⁹ Kaina nurodyta M. Tiškevičiaus aukciono kataloge, kuris saugomas Britų muziejaus bibliotekoje.
- ⁶⁰ Liono dailės muziejaus posėdžio protokolas, 1898 m. birželio 3 d.
- ⁶¹ Liono dailės muziejaus „Gaunamų eksponatų knyga“.
- ⁶² Kaina nurodyta M. Tiškevičiaus aukciono kataloge, kuris saugomas Britų muziejaus bibliotekoje. Britų muziejaus duomenimis, – apie 105 svarus.
- ⁶³ Irašas publikuotas *Corpus Inscriptionum Latinarum*, Berlin, vol. XV, p. 7041.
- ⁶⁴ W. Froehner, *Collection d'antiquités*, 1898, p. 36, No 103.
- ⁶⁵ Kaina nurodyta M. Tiškevičiaus aukciono kataloge, kuris saugomas Britų muziejaus bibliotekoje.
- ⁶⁶ M. M. Guldān, *Die Tagebücher von Ludwig Pollak. Kennerchaft und Kunsthändel in Rom 1893–1934*, Wien, 1988, p. 218.

Aldona Snitkuvienė

UNIQUE EARLY CHRISTIANITY VALUES IN MICHAŁ TYSZKIEWICZ'S COLLECTION: A GOLD GLASS SET

Summary

Count Michał Tyszkiewicz (1828–1897) was one of the most prominent collectors of the European scale in the 19th c. A distinctive place in his collection belonged to the late Roman and early Christian glass, called *gold glass*.

The M. Tyszkiewicz collection contained fourteen *gold glasses*, the history of each being very special. In 1892 the count gave eight *gold glasses* to Henry Hoffmann's (1823–1897) antiques shop in Paris. One of them was bought by Władysław Czartoryski (1828–1894) and now is kept at the Muzeum Narodowe in Krakow. The others were acquired by Iza Czartoryska Działyńska (1830–1899) for the Gołuchów (Poland) collection of antique art. During the World War II they were taken away by Germans. From the missing items two *gold glasses* were found in Jerusalem (Muzeum Israel), one was sold at the Sotheby's on Nowember 20, 1987 in London, two are still missing. One *gold glass* from the M. Tyszkiewicz collection was purchased by the collector Auguste Dutuit (1812–1902) and is at present kept at the Petit Palais, Musée des Beaux-Arts de la Ville de Paris.

M. Tyszkiewicz preserved five *gold glasses* in his collection until his death. In 1898 they were sold at auction in Paris by the heirs. All of them were successfully found: one in the United States at the Corning Museum of Glass, two in France at the Musée des Beaux Arts de Lyon and Petit Palais, Musée des Beaux-Arts de la Ville de Paris, two in the United Kingdom at the British Museum, London.